

Сергій Анатолійович НАДВИНИЧНИЙ

кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління персоналом і регіональної економіки,
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: nsa2008@ukr.net

**МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ**

Надвиничний, С. А. *Методологія дослідження економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції [Текст] / Сергій Анатолійович Надвиничний // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 25. – № 2. – С. 115-121. – ISSN 1993-0259.*

Анотація

У статті обґрунтовано сутнісний зміст економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції в Україні загалом і Подільському регіоні зокрема. Проаналізовано урожайність основних сільськогосподарських культур та виробництво основних видів продукції рослинництва та тваринництва в окремих країнах та України. Здійснено оцінку економічної ефективності сільськогосподарського землекористування в Україні та Подільському регіоні. Відображено тенденції зміни рівня рентабельності залежно від окремих чинників. Виокремлено регіональні особливості показників економічної ефективності сільськогосподарського виробництва у регіоні. Сформульовано основні причини, що призводять до сповільнення темпів зростання валової продукції сільського господарства.

Ключові слова: аграрна сфера; економічна ефективність виробництва; сільськогосподарська продукція; урожайність сільськогосподарських культур; регіональні особливості.

Serhiy Anatoliyovych NADVYNICHNYI

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Human Resources and the Regional Economy
Ternopil National Economic University
E-mail: nsa2008@ukr.net

**THE METHODOLOGY OF THE STUDY OF ECONOMIC EFFICIENCY
OF AGRICULTURAL PRODUCTION**

Abstract

In the article the substantive content of economic efficiency of agricultural production in Ukraine in general and particular in Podilsk region is grounded. It is classified according to such features as the degree of coverage of resources; the type of economic benefit; the deposit formation in the overall economic effect; the method of determining cost-effectiveness; the focus on functional specific measures to improve economic efficiency; type of economic activity; the gradation of one branch of agricultural production; the criteria for the organizational structure of the company.

Crop capacity of main agricultural crops is analysed. The estimation of economic efficiency of agricultural land in Ukraine and in Podilsk area is made. It is noted that the existing potential is not fully implemented.

It is proved that the trends of profitability depend on certain factors. The regional differences of economic efficiency of agricultural production in the region are analysed. The basic reasons that lead to a slowdown in agricultural gross output are defined.

Keywords: agriculture; economic efficiency of agricultural production; productivity of crops; regional differences.

JEL classification: Q13

Вступ

В умовах становлення ринкових відносин у країні відбуваються глибокі трансформації, які спрямовані на підвищення ефективності функціонування сільського господарства усіх регіонів держави. Поряд з цим сьогодні спостерігається спад виробництва аграрної продукції, зменшується кількість сільськогосподарських підприємств, відбувається переорієнтація виробників на вирощування таких культур, які економічно вигідні в такій ситуації, спрощується структура посівних площ, порушуються агротехнічні умови. Окрім того, на економічну ефективність галузі негативно впливають такі чинники, як диспаритет цін між галузями національної економіки, державна політика у сферах інвестування, оподаткування, ціноутворення та кредитування тощо. Усе це змушує звернути увагу на обґрунтування та введення в дію механізмів підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.

Мета та завдання статті

Метою нашого дослідження є розгляд методологічних засад і практичних аспектів аналізу економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції.

Для реалізації поставленої мети необхідно втілити наступні завдання:

- дослідити сутність економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції;
- розкрити особливості впливу системи чинників на економічну ефективність виробництва сільськогосподарської продукції;
- проаналізувати основні показники економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції в Україні та Подільському регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Методологічним основам підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва присвячено достатньо багато праць вітчизняних фахівців: В. Г. Андрійчука, П. П. Борщевського, П. І. Гайдуцького, В. П. Галушко, М. Я. Дем'яненка, О. Ю. Єрмакова, М. Й. Маліка, В. Я. Месель-Веселяка, Б. Й. Пасхавера, П. Т. Саблука, О. М. Шпичака, Г. В. Черевка, В. В. Юрчишина та ін. У них ґрунтовно висвітлено загальні теоретичні підходи до вивчення економічної ефективності виробництва в аграрній сфері. Однак залишається ще достатньо широке коло проблем, яке вимагає ретельнішого дослідження та аналізу.

На нашу думку, для того, щоб процес підвищення економічної ефективності виробництва набув правильної траєкторії, необхідно достатньо чітко обґрунтувати сутнісний зміст основних категорій зазначеної проблематики.

У великому економічному словнику термін «економічна ефективність» трактується як результативність економічної діяльності, економічних програм і заходів, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту, результату до затрат факторів, ресурсів, які зумовили одержання цього результату, досягнення найбільшого обсягу виробництва із застосуванням ресурсів відповідної вартості [1, с. 1224].

О. Б. Наумов під ефективністю розуміє зростання виробництва матеріальних благ необхідної якості при зменшенні затрат живої і уречевленої праці в розрахунку на одиницю продукції, інакше кажучи, підвищення продуктивності суспільної праці [2, с. 39-42.].

Проте В. Г. Андрійчук зазначає, що ефективністю є досягнення максимального ефекту за фіксованих, наперед визначених обсягів ресурсів або ж досягнення заданого результату за мінімальних витрат ресурсів. У своїй монографії «Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз» він акцентує увагу на тому, що ефектом від економічної діяльності суб'єктів господарювання може бути будь-який результат, одержаний у процесі такої діяльності, але за умови, що він (результат) відповідає її цілям і завданням [3, с. 12-24].

Загальноприйнято, що показник економічної ефективності – відношення ефекту до витрат, які зумовили цей ефект, або відношення ефекту до економічних ресурсів, використаних для його отримання. У першому варіанті результати (ефект) зіставляються зі споживчими витратами (витратами цих ресурсів за визначений період часу), а в другому – із застосовуваними ресурсами (сукупністю витрат живої та упредметненої праці), які використовувалися у виробництві товарів і послуг за певний період [4, с. 22].

Ми погоджуємося з твердженням М. А. Голика про те, що економічна ефективність сільського господарства полягає у виробництві максимальної кількості високоякісної продукції з одиниці сільськогосподарських угідь чи від однієї голови худоби за найменших витрат ресурсів з метою найповнішого задоволення потреб населення у продуктах харчування і промисловості, у сировині [5].

Такий підхід відображає багатоаспектність вияву економічної ефективності та виокремлює класифікацію за певними ознаками, зокрема: за ступенем охоплення ресурсів (витрат), за якими розраховуються показники ефективності; за стадією руху авансованої в ресурси вартості; за видом економічного ефекту (кінцевого результату); за вкладом у формування загального економічного ефекту (результату); за способом визначення економічної ефективності; за функціональною спрямованістю

окремих заходів підвищення економічної ефективності виробництва; за видами діяльності підприємств; за галузевою градацією сільськогосподарського виробництва; за критерієм організаційної будови підприємства.

Економічна сутність цього поняття полягає у збільшенні виходу сільськогосподарської продукції з кожного гектара сільськогосподарських угідь, яка повністю відповідає потребам суспільства за асортиментом, якістю, структурою, строками та місцем одержання, а також у зростанні матеріального добробуту, покращенні умов праці та побуту селян за мінімальних затрат суспільної праці, або за мінімальних обсягів виробничих ресурсів, які застосовуються для цих цілей.

Відтак, з огляду на вищезначене, зауважимо, що економічна ефективність відображає досягнення максимального результату від господарської діяльності аграрних формувань за найменших затрат праці та фінансових ресурсів і відображає вплив системи чинників, що формують її рівень, а також визначає основні напрями розвитку аграрної сфери.

Таке поліфункціональне наповнення цього поняття вимагає системного і чіткого його розуміння, адже від цього залежить повнота формування цілої системи ефективності виробництва. Слід зазначити, що у науковій літературі доволі часто зустрічаються спроби подолати існуючі суперечності та дійти згоди у визначенні цієї категорії. Так В. Я. Месель-Веселяк вважає найвпливовішим чинником, що спричиняє низьку ефективність виробництва, є недосконалість економічного механізму господарювання [6, с. 22].

В. Андрійчук та В. Нелепа наголошують, що ефективність сільськогосподарського виробництва «... виражається у всесторонньому використанні всіх чинників виробництва – земельних і трудових ресурсів, матеріально-технічних засобів [7].

Загалом усю сукупність чинників можна поділити на групи – структура та обсяги виробництва, організація і менеджмент виробництва, технологія та технічний рівень виробництва. Водночас у сільському господарстві важливе місце займають регіональні особливості, які діють як постійний чинник ефективності. Це особливі чинники – землезабезпеченість та інтенсивність виробництва [8, с. 82].

Андрійчук В. Г. виділяє макро-, мікро- та мезоекономічні чинники ефективності діяльності аграрних підприємств. До макроекономічних чинників автор зараховує: платоспроможний попит, інфляцію, відсоткові ставки, обмінний курс національної валюти, динаміку цін, урядові видатки і дефіцит державного бюджету, безробіття, обсяги інвестицій. До мікроекономічних належать чинники внутрішнього середовища підприємства. Найбільш важливими мезоекономічними чинниками є внутрішня будова ринку сільськогосподарської продукції та продовольства і характер побудови агропромислових інтеграційних зв'язків [3, с. 206].

Водночас вважається, що ринкова спрямованість веде до підвищення результативності у будь-якій галузі через ефективне розміщення ресурсів за допомогою розвинених і гнучких цінових механізмів [9, с. 26].

Проте ефективність сільськогосподарського виробництва істотно залежить від його специфічних особливостей, зокрема сезонності та територіальної організації виробництва, використання природного ресурсу – землі та кліматичних умов.

Відтак, з метою комплексного дослідження економічної ефективності сільськогосподарського виробництва необхідно дотримуватися принципів, зокрема, на думку Березівського П. С., це збереження відповідності між кінцевим результатом і чинниками, які вплинули на одержання такого результату. Кінцевий результат повинен містити усі компоненти споживчих вартостей, зокрема, слід враховувати як основну продукцію, так і побічну і супутню [10, с. 50].

Окрім того, до таких принципів можна віднести взаємозв'язок системи показників ефективності господарювання, відображення ефективності усіх використаних ресурсів. Саблук П. Т. акцентує увагу на тому, що для оцінки ефективності сільськогосподарського виробництва доцільно використовувати показник норми прибутку [11, с. 6]. Проте ми погоджуємося із думкою Черевка Г. В. та інших, що найважливішим узагальнювальним показником економічної ефективності діяльності аграрних формувань є рентабельність. Вона відображає живу та уречевлену працю, якість реалізованої продукції, рівень організації та управління виробництвом [12, с. 264].

Для комплексного аналізу економічної ефективності сільськогосподарського виробництва необхідно насамперед дати оцінку основних економічних показників, які відображають ефективність сільськогосподарського виробництва. Останніми роками спостерігається позитивна динаміка зростання економічної ефективності використання сільськогосподарських угідь в Україні, площі яких за останні 16 років зменшилися на 1969,3 тис. га. Поступово стабілізуються обсяги виробництва валової продукції, зростає врожайність сільськогосподарських культур. Спостерігається зниження окремих показників через вплив цілої низки чинників, зокрема, кліматичних умов (мала кількість опадів). Обсяг валового виробництва в аграрній сфері склав 239,5 млрд грн, що на 11,9 млрд грн менше від показника 2014 р (у цінах 2010 р.) (табл. 1).

Таблиця 1. Економічна ефективність сільськогосподарського землекористування в Україні [13]*

Показник	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	38421,4	37039,4	36487,9	36395,4	36417,6	36452,1
Посівні площі, тис. га	27173	26044	26952	28329	27239	26902
Валова продукція сільського господарства у постійних цінах 2010 року, млн грн	151022,2	179605,8	194886,5	252859,0	251427,2	239467,3
– продукція рослинництва	92838,9	114479,9	124554,1	175895,2	177707,9	168439,0
– продукція тваринництва	58183,3	65125,9	70332,4	76963,8	73719,3	71028,3
Вироблено сільськогосподарської продукції всіма категоріями господарств						
– на одну особу, грн	3071	3813	4249	5559	5847	5589
– на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн	370,7	471,0	523,7	691,5	708,3	674,2
Вироблено продукції тваринництва						
М'яса, тис. т.	1662,8	1597,0	2059,0	2389,4	2359,6	2333,6
Молоко, тис. т.	12657,9	13714,4	11248,5	11488,2	11132,8	10615,4
Яйця, млн шт.	8808,6	13045,9	17052,3	19614,8	19587,3	16782,9
Урожайність сільськогосподарських культур, ц/га						
Зернові культури	19,4	26	26,9	39,9	43,7	41,1
Цукрові буряки (фабричні)	176,7	248,2	279,5	398,9	477	436
Соняшник	12,2	12,8	15	21,7	19,4	21,6
Картопля	121,6	128,4	132,5	159,7	176	161
Овочі	112,3	157,1	173,6	199,9	208	206
Плоди та ягоди	38,4	63,7	78,2	103,5	95,2	104,5
Валовий збір сільськогосподарських культур, тис. тонн						
Зернові культури	24459	38015,5	39270,9	63051,3	63859	60126
Цукрові буряки (фабричні)	13198,8	15467,8	13749,2	10789,4	15734	10331
Соняшник	3457,4	4706,1	6771,5	11050,5	10134	11181
Картопля	19838,1	19462,4	18704,8	22258,6	23693	20839
Овочі	5821,3	7295	8122,4	9872,6	9638	9214
Плоди та ягоди	1452,6	1689,9	1746,5	2295,3	1999	2153
Вироблено на 1 особу						
Зернових культур, кг	497	807	856	1386	1485	1403
Цукрових буряків, кг	268	328	300	237	366	241
Соняшнику, кг	70	100	148	243	236	261
Картоплі, кг	403	413	408	489	551	486
Овочів, кг	118	155	177	217	224	215
Плодів та ягід, кг	30	36	38	50	46	50
М'яса, кг	33,8	33,9	44,9	52,5	54,9	54,2
Молока, кг	257,4	291,1	245,2	252,5	258,9	247,8
Яєць, штук	179	277	372	431	456	392
Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції, %	1	6,8	21,1	11,2	25,8	45,7
– рослинництва	30,8	7,9	26,7	11,1	29,2	50,9
– тваринництва	33,8	5	7,8	11,3	13,4	8,1

*Складено і розраховано автором на основі даних: Статистична інформація: [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Сьогодні структура галузі залишилась майже незмінною порівняно із 2014 р.: 70 % валового обсягу припадає на рослинництво, решта – на тваринництво.

У 2015 році вироблено продукції рослинництва на 168439 млн грн, продукції тваринництва – на 71028,3 млн грн, що на 9268,9 млн грн і 2691 млн грн відповідно менше ніж у 2014 році.

Рентабельність сільськогосподарського виробництва у 2015 році склала – 45,7 % (2014 р. – 25,8 %), у

рослинництві зросла до 50,9 % (2014 р. – 29,2 %), у тваринництві – знизилася до 8,1 % (2014 р. – 13,4 %).

Оцінюючи економічну ефективність використання сільськогосподарських угідь у Подільському регіоні, можна зробити висновки, що вони використовуються вкрай неефективно, проте тут існує значний потенціал для підвищення конкурентоспроможності виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок використання інноваційних технологій, дотримання новітніх агротехнічних заходів та екологічних вимог. Хоча, за даними Навчально-наукового інституту економіки природних ресурсів та екології землекористування, українські аграрії 79 % прибутків одержують за рахунок природної родючості землі і лише 21 % – як результат упровадження технологій [14, с. 68].

Останніми роками відбувається коливання рівня рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції під впливом природних умов у всіх областях Поділля. Зокрема у період 2010-2014 роки із трьох областей найвища рентабельність у Хмельницькій і становила в 2014 році 48,3 % (+33,5 % до 2013 року), що вище за середнє по Україні (25,8 %), а у Вінницькій та Тернопільській областях він наближається до загальнодержавного показника – 20,1 % і 21,1 % відповідно (табл. 2).

З таблиці видно, що частка чистого доходу від загального по Україні у 2014 році зросла в усіх областях Поділля, зокрема у Вінницькій області вона становила 5,6 % (у 2013 – 5,3 %), у Тернопільській – 3,6 % (у 2013 р. – 3,2 %), у Хмельницькій – 5,9 % (у 2013 р. – 5 %).

Така позитивна тенденція дасть змогу підвищити якість продукції та кількісно наростити її обсяг за рахунок високої продуктивності та інтенсифікації аграрної сфери.

Головними причинами, що негативно впливають на темпи зростання обсягів валової продукції сільського господарства, є гальмування процесу паювання земель, обмеження підприємницької ініціативи селян у межах фермерських господарств, дезорганізація роботи аграрних підприємств і відсутність альтернативних колективним сільськогосподарським підприємствам (КСП) видів господарюючих структур тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що розглянуті методологічні засади економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції є необхідним та важливим аспектом в обґрунтуванні підходів до економічного розвитку аграрної сфери.

Слід наголосити, що після істотного зниження валового виробництва сільськогосподарської продукції останніми роками почалося поступове його зростання, на що вплинули процеси, які ґрунтуються на багатокладності аграрної сфери та створенні організаційно-правових структур ринкового типу. Це сприяло реалізації підприємницької ініціативи селян у різних організаційно-правових формах господарювання, діяльність яких стає прибутковою. У селян з'явилася можливість реалізувати підприємницькі здібності, що сприяло підвищенню рівня продуктивності праці в сільськогосподарському виробництві. Протягом останніх років виробництво продукції тваринництва стало прибутковим, що сприяло підвищенню середньомісячної заробітної плати у сільському господарстві. Все це свідчить про поступове зростання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва як у Подільському регіоні, так і в Україні загалом.

Список літератури

1. Большой экономический словарь / ред. Азрилиян А. И. – 5-е изд., доп. и перераб. – М.: Институт новой экономики, 2002. – 1280 с.
2. Наумов, О. Б. Визначення економічної ефективності виробництва за узагальнюючими показниками / О. Б. Наумов // Економіка АПК. – 2000. – № 5. – С. 39-42.
3. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз / В. Г. Андрійчук – К.: КНЕУ, 2006. – 292с.
4. Воронін, О. О. Визначення виду функціональної залежності між ефективністю виробництва і його чинниками / О. О. Воронін // Економічна теорія. – 2007. – № 3. – С. 21-34.
5. Голик, М. А. Підвищення ефективності тваринництва / М. А. Голик. – К.: Урожай, 1981. – 104 с.
6. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації у сільському господарстві: доповідь на 12-их річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників 25-26 лютого 2010 року / В. Я. Месель-Веселяк – К.: ННЦ „Інститут аграрної економіки”, 2010. – 57 с.
7. Экономика, организация и планирование АПК / [Нелеп В. Н., Андрійчук В. Г., Хорунжий Н. И. и др.]; под ред. В. Н. Нелепа. – К.: Вища шк., 1989. – 528 с.
8. Дієсперов, В. С. Ефективність виробництва сільськогосподарського підприємстві: монографія / В. С. Дієсперов. – К.: ННЦ«ІАЕ», 2008. – 340 с.
9. Галушко, В. Ефективність сільськогосподарських підприємств і зростання продуктивності в сільському господарстві / В. Галушко, С. Дем'яненко // Наукові матеріали ін-ту економ. досліджень та політичних консультацій в Україні. – 2003. – №20 (липень). – С. 26.

Таблиця 2. Ефективність сільськогосподарської діяльності в областях Поділля [13]

Регіон	Рік	Продукція сільського господарства						Продукція рослинництва						Продукція тваринництва					
		повна собівартість, млн грн	% від загального по Україні	чистий дохід, млн грн	% від загального по Україні	рівень рентабельності, %	повна собівартість, млн грн	% від загального по Україні	чистий дохід, млн грн	% від загального по Україні	рівень рентабельності, %	повна собівартість, млн грн	% від загального по Україні	чистий дохід, млн грн	% від загального по Україні	рівень рентабельності, %			
Україна	2010	60382,8	x	73133,3	x	21,1	42674,5	x	54050,4	x	26,7	17708,3	x	19082,9	x	7,8			
	2011	73754,2	x	93680,2	x	27,0	53703,1	x	71025,8	x	32,3	20051,1	x	22654,4	x	13,0			
	2012	98693,0	x	118892,4	x	20,5	76537,9	x	93567,7	x	22,3	22155,1	x	25324,7	x	14,3			
	2013	105639,4	x	117443,6	x	11,2	80588,5	x	89566,2	x	11,1	25050,9	x	27877,4	x	11,3			
	2014	129230,5	x	162514,2	x	25,8	101194,0	x	130721,5	x	29,2	28036,5	x	31792,7	x	13,4			
	% до																		
	2013	122,3	x	138,4	x	14,6	125,6	x	145,9	x	18,1	111,9	x	114,0	x	2,1			
Вінницька	2010	3151,4	5,2	3763,2	5,1	19,4	2516,9	5,9	3159,0	5,8	25,5	634,5	3,6	604,1	3,2	-4,8			
	2011	4420,1	6,0	5521,9	5,9	24,9	3669,9	6,8	4746,7	6,7	29,3	750,2	3,7	775,2	3,4	3,3			
	2012	5595,6	5,7	6451,1	5,4	15,3	4765,3	6,2	5620,2	6,0	17,9	830,3	3,7	831,0	3,3	0,1			
	2013	5723,2	5,4	6264,6	5,3	9,5	4792,3	5,9	5354,0	6,0	11,7	930,9	3,7	910,6	3,3	-2,2			
	2014	7608,0	5,9	9139,7	5,6	20,1	6547,2	6,5	8064,3	6,2	23,2	1060,9	3,8	1075,5	3,4	1,4			
	% до																		
	2013	132,9	0,5	145,9	0,3	10,6	136,6	0,5	150,6	0,2	11,5	114,0	0,1	118,1	0,1	3,6			
Тернопільська	2010	2002,4	3,3	2324,9	3,2	16,1	1749,2	4,1	2066,3	3,8	18,1	253,2	1,4	258,6	1,4	2,1			
	2011	2673,5	3,6	3408,2	3,6	27,5	2318,8	4,3	3035,5	4,3	30,9	354,6	1,8	372,7	1,6	5,1			
	2012	3324,1	3,4	3831,7	3,2	15,3	2905,8	3,8	3381,2	3,6	16,4	418,3	1,9	450,6	1,8	7,7			
	2013	3438,1	3,3	3717,4	3,2	8,1	2884,0	3,6	3123,8	3,5	8,3	554,1	2,2	593,6	2,1	7,1			
	2014	4858,4	3,8	5884,6	3,6	21,1	4073,8	4,0	5027,3	3,8	23,4	784,6	2,8	857,2	2,7	9,3			
	% до																		
	2013	141,3	0,5	158,3	0,5	13,0	141,3	0,4	160,9	0,4	15,1	141,6	0,6	144,4	0,6	2,2			
Хмельницька	2010	2057,3	3,4	2345,6	3,2	14,0	1468,8	3,4	1757,9	3,3	19,7	588,5	3,3	587,7	3,1	-0,1			
	2011	2996,2	4,1	3641,9	3,9	21,6	2356,7	4,4	2863,6	4,0	21,5	639,4	3,2	778,2	3,4	21,7			
	2012	4082,2	4,1	5098,5	4,3	24,9	3302,8	4,3	3870,0	4,1	17,2	779,4	3,5	1228,6	4,9	57,6			
	2013	5122,1	4,8	5879,3	5,0	14,8	3955,0	4,9	4086,0	4,6	3,3	1167,1	4,7	1793,3	6,4	53,7			
	2014	6447,0	5,0	9561,8	5,9	48,3	5019,9	5,0	7038,5	5,4	40,2	1427,1	5,1	2523,3	7,9	76,8			
	% до																		
	2013	125,9	0,1	162,6	0,9	33,5	126,9	0,1	172,3	0,8	36,9	122,3	0,4	140,7	1,5	23,1			

* Складено і розраховано автором на основі даних: Статистична інформація : [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

10. Березівський, П. С. Економічна ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств: стан, проблеми, ефективність: [монографія] / П. С. Березівський [та ін.]. – Львів: Українські технології, 2007. – 166 с.
11. Саблук, П. Т. Ціна – інструмент управління / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 1996. № 4. – С. 6.
12. Економіка підприємств: [навч. посіб.] / Г. В. Черевко, Ф. В. Горбонос, Г. Б. Іваницька, Н. Ф. Павленчик. – Л. Априорі, 2004. – 384 с.
13. Статистична інформація: [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Кононенко, М. П. Техніко-технологічні напрями підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва / М. П. Кононенко // Економіка АПК. – 2008. – № 8. – С. 68.

References

1. Azriliyan, A. I. (2002). *Bol'shoy ekonomicheskij slovar*. Moscow: Institut novoy ekonomiki.
2. Naumov, O. B. (2000). Vyznachennya ekonomichnoyi efektyvnosti vyrobnytstva za uzahal'nyuyuchymy pokaznykamy. *Ekonomika APK*, 5, 39-42.
3. Andriychuk V. H. (2006). *Efektyvnist' diyal'nosti ahrarnykh pidpryyemstv: teoriya, metodyka, analiz*. Kyiv: KNEU.
4. Voronin, O. O. (2007). Vyznachennya vydu funktsional'noyi zalezhnosti mizh efektyvnisty vyrobnytstva i yoho chynnykamy. *Ekonomichna teoriya*, 3, 21-34.
5. Holyk, M. A. (1981). *Pidvyshchennya efektyvnosti tvarynnytstva*. Kyiv: Urozhay.
6. Mesel'-Veselyak, V. Ya. (2010). *Ahrarna reforma i orhanizatsiyno-ekonomichni transformatsiyi u sil's'komu hospodarstvi: dopovid' na 12-ykh richnykh zborakh Vseukrayins'koho konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarykiv 25-26 lyutoho 2010 roku*. Kyiv: Instytut ahrarnoyi ekonomiky.
7. Nelep, V. N., Andriychuk, V. H., Khorunzhyu, N. Y. (1989). *Ekonomika, orhanizatsiya i planirovanie APK*. Kyiv: Vyscha shk.
8. Diyesperov, V. S. (2008). *Efektyvnist' vyrobnytstva sil's'kohospodars'koho pidpryyemstvi*. Kyiv: IAE.
9. Halushko, V., Dem"yanenko, S. (2003). *Efektyvnist' sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv i zrostannya produktyvnosti v sil's'komu hospodarstvi. Naukovi materialy in-tu ekonom. doslidzhen' ta politychnykh konsul'tatsiy v Ukrayini*, 20, 26.
10. Bereziv's'kyy, P. S. (2007). *Ekonomichna efektyvnist' diyal'nosti sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv: stan, problemy, efektyvnist'*. L'viv: Ukrayins'ki tekhnolohiyi.
11. Sabluk, P. T. (1996). *Tsina – instrument upravlinnya*. *Ekonomika APK*, 4, 6.
12. Cherevko, H. V., Horbonos, F. V., Ivanyts'ka, H. B., Pavlenchuk, N. F. (2004). *Ekonomika pidpryyemstv*. Lviv: Apriori.
13. *Statystychna informatsiya*. (2016). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Kononenko, M. P. (2008). *Tekhniko-tekhnolohichni napryamy pidvyshchennya efektyvnosti vyrobnytstva produktsiyi roslynnytstva*. *Ekonomika APK*, 8, 68.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2016 р.